

Asia: VN/7659/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle Nato SOFAn ja Pariisin pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja niihin liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luonnos hallituksen esitykseksi Nato SOFA -sopimuksen ja Pariisin pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja niihin liittyviksi laeiksi

Viite: Ulkoministeriön lausuntopyyntö 12.10.2023 VN/7659/2023

1 Sosiaaliturvaa koskevat kansainväliset säädökset

Naton jäsenvaltioiden väliset Nato SOFA -sopimus joukkojen oikeudellisesta asemasta tai sotilasesikuntien asemasta tehty ns. Pariisin pöytäkirja eivät sisällä nimenomaisia määräyksiä liittokunnan jäsenvaltioiden välillä liikkuvan sotilas- ja siviilihenkilöstön sosiaaliturvaoikeuksien määräytymisestä. Poikkeuksena tähän on sopimusten määräykset terveydenhuollon palveluiden antamisesta tietyissä tilanteissa lähettävävaltion sotilas- ja siviilihenkilöstölle ja heidän perheenjäsenilleen.

Muuta sosiaaliturvaa koskevien sopimusmääräysten puuttuessa voivat tulla sovellettavaksi seuraavat säädökset:

- EU/ETA-valtioiden välillä liikkuviin henkilöihin sovellettavat EU:n sosiaaliturva-asetukset 883/2004 ja 987/2009,
- Suomen ja Yhdysvaltojen sekä Suomen ja Kanadan väliset kahdenväliset sosiaaliturvasopimukset,

- Kauppa- ja yhteistyösopimus EU:n ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä,
- Suomen kansallinen lainsäädäntö
  - o Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa (16/2019)
  - o Sairausvakuutuslaki (1224/2004)
  - o Muut Kelan etuuslait

Seuraavassa avataan näiden säädösten vaikutusta Suomeen liittokunnan jäsenmaasta tulevan henkilön sosiaaliturvan määräytymisessä. Näkökulma on lähinnä henkilöön sovellettavan valtion lainsäädännön määrittäminen. Sovellettava lainsäädäntö on perusteena oikeudelle hakea ja saada sosiaaliturvaetuuksia maasta, jonka lainsäädäntö tulee sovellettavaksi. Terveysturvan järjestämistä Suomessa käsitellään lausunnossa omana kokonaisuutenaan.

1.1 EU:n sosiaaliturva-asetukset 883/2004 ja 987/2009

EU:n sosiaaliturva-asetuksia sovellettaessa virkamies on sen EU/ETA-maan sosiaaliturvalainsäädännön alainen, johon hänen työnantajanaan toimiva hallinto kuuluu (Asetus 883/2004, artikla 11.3.b). Jokainen EU/ETA-maa määrittelee kansallisen lainsäädäntönsä perusteella, ketkä ovat virkamiehiä tässä maassa.

Suomen ollessa vastaanottajavaltio Suomeen komennukselle EU/ETA-maista tuleviin, työnantajavaltion virkamiehinä pidettäviin sotilas- ja siviilihenkilöihin sovelletaan työnantajavaltion lainsäädäntöä. Henkilöillä ei samaan aikaan voi olla oikeutta Kelan etuuksiin. Lähettävän maan sosiaaliturvalainsäädännön soveltaminen osoitetaan tarvittaessa toimivaltaisen valtion myöntämällä A1-todistuksella. Todistus voidaan tarvittaessa myöntää myös ns. lähetetyille työntekijälle (artikla 12.1), jos henkilöä ei voida pitää virkamiehenä lähettävässä valtiossa.

EU-asetuksen mukaan henkilöihin, jotka eivät itse työskentele sovelletaan asuinvaltion sosiaaliturvalainsäädäntöä (artikla 11.3.e). Suomeen komennukselle tulevien virkamiesten tai työntekijöiden perheenjäsenillä voi olla oikeus Kelan asumisperusteisiin etuuksiin, jos heidän katsotaan EU-asetusten säännösten perusteella asuvan Suomessa, eikä esimerkiksi virkamiehen työnantajavaltiossa. Toisaalta Suomessa työskentelyn aloittava perheenjäsen on jo oman työskentelynsä perusteella oikeutettu Kelan etuuksiin.

EU:n ja Iso-Britannian välillä Brexit-eron jälkeen sovellettava kauppa- ja yhteistyösopimus sisältää EU-asetuksen lainvalintamääräyksiä vastaavat säännökset virkamieheen, lähetettyyn työntekijään ja näiden perheenjäseniin sovellettavasta lainsäädännöstä.

1.2 Sosiaaliturvasopimukset Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa

Yhdysvalloista lähetettyyn henkilöstään sovelletaan Suomen ja Amerikan Yhdysvaltojen välillä tehtyä sosiaaliturvasopimusta (SopS 85–85/1992). Sopimuksen perusteella sopimusvaltion kansalaiset, jotka ovat tämän sopimusvaltion palveluksessa toisen sopimusvaltion alueella, kuuluvat vain ensiksi mainitun sopimusvaltion lainsäädännön alaisuuteen. Sopimuksen perusteella Yhdysvalloista lähetetty ja Suomessa työskentelevä virkamies on suljettu Suomen kansaneläke- ja työeläkejärjestelmän sekä sairausvakuutuksen ulkopuolelle.

Suomen ja Kanadan välisen sosiaaliturvasopimuksen (SopS 5-6/1988) mukaan Suomeen Kanadasta komennukselle lähetetty virkamies on suljettu Suomen kansaneläkejärjestelmän ulkopuolelle, eli Suomessa tapahtuva työskentely ei kartuta eläkkeen asumisaikaa.

Suomen ja Yhdysvaltojen sekä etenkin Suomen ja Kanadan väliset sosiaaliturvasopimukset koskevat vain rajoitetusti Kelan etuuksia. Oikeus sopimusten ulkopuolisiin etuuksiin määräytyy yksinomaan Suomen kansallisen lainsäädännön perusteella. Asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa säädetyn lain 2 §:n rajauksen perusteella ulkomaan kansalaiseen ei sovelleta lain 1 §:ssä mainittua asumisperusteista etuuslainsäädäntöä henkilön työskennellessä Suomessa virkamiehenä toisen valtion palveluksessa. Myöskään sairausvakuutuslakia ei sovelleta.

2 Terveydenhuoltoetuuudet

Nato SOFA -sopimuksen IX artiklan 5 kappaleen mukaan joukoilla ja siviilihenkilöstöllä, jos heillä on puutteellinen lääkärin- ja hammashoito sijaintipaikassaan, on oikeus saada vastaanottajavaltiolta lääkärin- ja hammashoitoa, mukaan lukien sairaalahoitoa, samoilla ehdoilla kuin vastaanottajavaltion vastaava henkilökunta. Artiklan kappale (HE luonnos sivu 74) on kaksijakoinen siltä osin, että se sekä luo lähettäjävaltiolle oikeuden tuoda mukanaan omat terveydenhuoltopalvelut henkilöstönsä tarpeeseen että määrää vastaanottajavaltiota tarjoamaan terveydenhuoltopalveluita silloin kun joukkojen omat terveydenhuollon palvelut ovat puutteelliset.

Eesityksen mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettua lakia (559/1994, jäljempänä ammattihenkilölaki) ehdotetaan muutettavaksi. Laki ei tällä hetkellä tunnista tilannetta, jossa henkilö voisi harjoittaa säänneltyä terveydenhuollon ammattia ilman Valviran myöntämää ammatinharjoittamisoikeutta. Lain soveltamisalaan ehdotetaan rajausta, jonka mukaan lakia ei sovellettaisi toisen valtion asevoimien palveluksessa olevan henkilöön, joka osallistuu Suomessa sotilaallista puolustusyhteistyötä koskevaan toimintaan, ja joka harjoittaa säänneltyä terveydenhuollon ammattia antaessaan terveydenhuoltoa omien tai toisen valtion asevoimien joukoille ja siviilihenkilöstölle, sekä heidän huollettaville. Henkilöllä ei olisi kuitenkaan oikeutta

käyttää säänneltyä terveydenhuollon ammattihenkilön ammattinimikettä. Perusteluiden (HE-luonnoksen sivu 107) mukaan ammattinimikkeen käyttöä koskevalla kiellolla selkeytettäisiin sitä, ettei vieraan valtion asevoimien palveluksessa olevan henkilön katsottaisi tällaisessa tilanteessa olevan ammattihenkilölain 2 §:ssä tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Hallituksen esityksessä kuitenkin myös ehdotetaan tarkennettavaksi, ettei lakiin ehdotettu poikkeus estäisi toisen valtion asevoimien palvelukseen kuuluvaa ammattihenkilöä hakemasta ammatinharjoittamisoikeutta Valviralta ja ammattihenkilölain mukaisten edellytysten täytyessä saamaan kyseisen oikeuden, jos hän haluaisi harjoittaa Suomessa säänneltyä terveydenhuollon ammattia ehdotettua poikkeusta laajemmin.

Sairausvakuutuslain (1224/2004, jäljempänä SVL) 3 luvussa säädetään Suomessa sairausvakuutetun henkilön oikeudesta saada Kelalta korvauksia käyttäessään Suomen yksityisen terveydenhuollon tarjoamia palveluita. Korvaamisen edellytyksenä on muun muassa se, että hoidon on antanut tai tutkimuksen on suorittanut terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on Valviran myöntämä oikeus harjoittaa Suomessa ammattiaan laillistettuna ammattihenkilönä.

Kelan arvion mukaan ehdotetulla muutoksella ei olisi vaikutusta Kelan maksamien sairaanhoitokorvausten osalta, koska säädettävän poikkeuksen nojalla Suomessa terveydenhuoltoa antava henkilö ei saisi oikeutta antaa terveydenhuoltoa laillistettuna ammatinharjoittajana. Hoidosta aiheutuneet kustannukset eivät olisi sairausvakuutuslain soveltamisalan piirissä. Hoidosta aiheutuneet kustannukset olisivat muiden sairausvakuutuslaissa säädettyjen edellytysten täytyessä korvattavia, jos henkilö hakisi ja saisi Valviran myöntämän ammatinharjoittajalain mukaisen ammatinharjoittamisoikeuden. Silloin henkilö toimisi itsenäisenä laillistettuna ammatinharjoittajana Suomessa.

SVL:n 5 luvun 1 §:ssä säädetään Suomessa sairausvakuutetun henkilön oikeudesta saada korvausta apteekista ostamiensa lääkkeiden kustannuksista. Lähtökohtaisesti vain laillistetulla lääkärillä ja hammaslääkärillä on oikeus määrätä apteekista lääkkeitä (ammattihenkilölaki 22 §). Kela kiinnittää huomiota siihen, ettei säädettävän poikkeusluvan nojalla Suomessa terveydenhuoltoa antava henkilö olisi oikeutettu määräämään lääkkeitä, jotka potilaan tulisi itse ostaa apteekista.

Hallituksen esityksessä on tunnistettu tarve säätää kansallisesti tarkemmin terveydenhuollon järjestämisvastuun kehittämis- ja jatkoselvittämistarpeista. On kuitenkin katsottu, ettei asiaa koskevia lainsäädäntömuutoksia ole välttämätöntä tehdä tämän esityksen yhteydessä. Suomi on Naton kumppanuusjäsenenä soveltanut Nato SOFAn määräyksiä jo 1990-luvun lopulta saakka ja käytännössä terveystalouden antamisessa ei tähän saakka ole tullut esiin ongelmia. Tämä jatkotarkastelu on siten tarkoitus tehdä myöhemmin erillisessä hankkeessa (HE-luonnos sivut 12-13 ja 19).

HE-luonnoksessa on kiinnitetty huomiota (HE-luonnos sivu 18) myös siihen, että henkilölle voi Nato SOFAn määräysten lisäksi syntyä oikeuksia EU-lainsäädännön (erityisesti EU:n sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan asetus N:o 883/2004 (jäljempänä koordinaatioasetus) ja kansainvälisten sopimusten perusteella. Näiden kansainvälisten säädösten

välille ei ole säädetty ensisijaisuusjärjestystä, jolloin henkilöt, jotka kuuluvat useamman kansainvälisen säädöksen henkilöpiiriin voivat saada terveydenhuollon palveluita useamman säädöksen nojalla.

Kela kannattaa terveydenhuollon järjestämisvastuuta koskevan sääntelyn jatkotyöstämistä ja selkeyttämistä. Tässä olisi terveydenhuollon järjestämis- ja tuottamisvastuun lisäksi otettava hoidosta aiheutuneiden kustannusten osalta huomioon myös kustannusvastuuseen ja -prosesseihin liittyviä kysymyksiä.

Kela huomauttaa, että jatkotyössä olisi tärkeä selvittää rajat ylittävistä terveydenhuollosta annettuun lakiin (1201/2013, jäljempänä rajalaki) kohdistuvat mahdolliset muutostarpeet. Rajalailla annetaan täydentävät säännökset koordinaationasetusten ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten soveltamisesta Suomessa (rajalain 1 §:n 2 momentti). Lakia säädettyä ei kuitenkaan ole laajamittaisemmin otettu huomioon, että henkilön oikeus saada terveydenhuollon palveluita voisi syntyä myös Suomea sitovan Nato SOFA -sopimuksen tai Pariisin pöytäkirjan perusteella. Jatkotyössä olisi siten kiinnitettävä huomiota rajalain pykälien nykyisiin sanamuotoihin ja varmistettava, että ne vastaavat sisällöltään haluttuja kansallisia toimivaltasäännöksiä ja prosesseja (esim. rajalain 15 § (rajat ylittävässä terveydenhuollossa käytettävät todistukset oikeudesta hoitoetuuksiin) ja 20 § (valtion korvaus julkiselle terveydenhuollolle).

Yksikön päällikkö

Mia Helle

Osaamiskeskuksen päällikkö Suvi Rasimus

Klemola Antti
Kansaneläkelaitos